

РЕЦЕНЗІЯ

**на дисертаційну роботу Кондратюк Жанни Володимирівни
«Психологічні особливості розвитку професійної ідентичності фахівців
(консультантів) інклюзивно-ресурсних центрів», представлену на здобуття
ступеня доктора філософії з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові
науки» за спеціальністю 053 «Психологія»**

Актуальність теми дисертаційної роботи. Актуальність теми дисертаційного дослідження «Психологічні особливості розвитку професійної ідентичності фахівців (консультантів) інклюзивно-ресурсних центрів» обумовлена необхідністю і новим концептуальним дороговказом в освіті дорослих. Психологічні особливості в структурі професійної ідентичності, які притаманні фахівцям (консультантам) ІРЦ дозволяють визначити їх серед когорти працівників освіти осіб з особливими потребами, як самодостатніх професіоналів, які здійснюють супровід осіб з ООП майже з усіма типами освітніх труднощів та визначають траєкторію можливого розвитку таких осіб в сучасній системі освітніх установ України. Професійна ідентичність набуває актуальності як метавластивість, що визначає ефективність професійного розвитку людини.

Зміни в освітній системі України зумовлюють нові вимоги до професійної підготовки фахівців (консультантів), які працюють в інклюзивно-ресурсних центрах. Модернізація вищої освіти орієнтується на оновлений підхід до формування компетентностей майбутніх консультантів ІРЦ. Одним із ключових завдань освітньої системи стає створення умов для без бар'єрного навчання і супроводу дітей з особливими освітніми потребами, що включає психолого-педагогічну та корекційно-розвивальну підтримку з боку фахівців інклюзивно-ресурсних центрів.

На сьогодні особливо актуальним є питання якісної професійної підготовки консультантів ІРЦ, адже саме це є основою для зростання їх професійної свідомості та формування високого рівня компетентності. Така компетентність поєднує в собі професійні цінності, науково-теоретичні знання

та уявлення про стандарти професійної діяльності. Зростаюча потреба у кваліфікованих спеціалістах пояснюється необхідністю надання комплексної консультативної підтримки батькам або законним представникам дітей з ООП, а також тим, хто зазнав психологічної травми. Йдеться не лише про навчально-виховний супровід, а й про створення емоційного благополуччя у родинних та інших середовищах дітей.

Питання професійної ідентичності як важливого аспекту підготовки фахівців у закладах вищої освіти ґрунтовно досліджується крізь призму формування майбутніх логопедів (Н. Пахомова, Ю. Пінчук, О. Потапенко, Н. Федорова, Л. Федорович, С. Цимбал-Слатвінська, Л. Черніченко, М. Шеремет та ін.), дефектологів (М. Кононова, С. Миронова, М. Омельченко, Л. Руденко, І. Федоренко та ін.) та спеціальних психологів (О. Дубовик, О. Мамічева, Д. Супрун та ін.). Особливості становлення професійної ідентичності консультантів інклюзивно-ресурсних центрів (ІРЦ) стали об'єктом наукових досліджень таких авторів, як Т. Калініна, С. Литовченко і В. Литовченко, В. Лященко, Я. Полупанова, Л. Прохоренко, Г. Соколова, В. Стойка, П. Сушко, В. Йовдій та ін.

Фахівці ІРЦ представляють міждисциплінарну групу, до складу якої входять консультанти-логопеди, дефектологи, психологи та реабілітологи. Професійне зростання фахівців педагогічного спрямування розглядається крізь призму формування їхнього професіоналізму (Н. Коваленко, О. Куліш, І. Наумова, В. Падерно, Н. Яремчук, Н. Пінчук, Х. Калагурка, Б. Турко та ін.). У свою чергу, розвиток професійної ідентичності спеціалістів психологічного профілю аналізується в контексті формування самосвідомості (А. Борисюк, Н. Гога, І. Дружиніна, А. Карпенко, В. Кириченко, О. Кочкурова, І. Мельник, М. Омельченко, М. Павлюк, О. Радзімовська, К. Тороп та ін.). Наукові розвідки у сфері реабілітації акцентують увагу на розвитку здатності фахівців працювати з комплексними порушеннями у структурі професійної ідентичності (О. Ільїна, В. Козявкін, А. Чередник, А. Шевцов та ін.).

Відтак, дослідження психологічних особливостей розвитку професійної ідентичності фахівців (консультантів) інклюзивно-ресурсних центрів представляє

значний науковий інтерес, а отримані результати матимуть практичну значущість.

Наукова новизна дослідження полягатиме в тому, що авторкою вперше: обґрунтовано професійну ідентичність, як метавластивість вищого рівня, яка використовується для визначення поведінки, структури або характеристик самих властивостей; розроблено науково-методичні засади розвитку професійної ідентичності фахівців (консультантів) інклюзивно-ресурсних центрів як основи для успішного становлення в якості професіонала у викликах сучасного реформування галузі освіти осіб з особливими потребами; теоретично обґрунтовано та розроблено структурно-функціональну модель професійної ідентичності фахівців (консультантів) ІРЦ та виділено її змістовні компоненти: мотиваційний, технічний, міжособистісний, контекстуальний, адаптивний, творчий, акмеологічний та аутопсихологічний; виділено показники й рівні розвитку професійної ідентичності фахівців (консультантів) інклюзивно-ресурсних центрів; виявлено специфічні особливості компонентів професійної ідентичності фахівців (консультантів) інклюзивно-ресурсних центрів; визначено і обґрунтовано психолого-педагогічні умови розвитку професійної ідентичності фахівців (консультантів) інклюзивно-ресурсних центрів (менше 5 років, та більше 5 років стажу роботи); створено науково обґрунтовану особистісно орієнтовану технологію розвитку професійної ідентичності фахівців (консультантів) інклюзивно-ресурсних центрів; поглиблено та уточнено: поняття «професійна ідентичність» з точки зору спеціальної психології та освіти осіб з особливими потребами; підходи щодо розвитку професійної ідентичності фахівців (консультантів) інклюзивно-ресурсних центрів; наукові дані про особливості організації освітнього процесу в інклюзивно-ресурсному центрі відповідно до реформ галузі освіти осіб з особливими потребами; подальшого розвитку набули: положення спеціальної психології про те, що розвиток професійної ідентичності є дієвим засобом успішної професіоналізації, соціальної адаптації та, в кінцевому результаті, соціальної інтеграції фахівця (консультанта) у соціум; ідеї особистісно орієнтованого, компетентісного, системного, акмеологічного,

аутопсихологічного та технологічного наукових підходів; удосконалено: прийоми і методи розвитку професійної ідентичності у фахівців (консультантів) інклюзивно-ресурсних центрів.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що: розроблено діагностичний комплекс (обґрунтовано та підібрано діагностичний інструментарій) для дослідження розвитку професійної ідентичності у фахівців (консультантів) ІРЦ; розроблено, апробовано і впроваджено у практику роботи ІРЦ особистісно-орієнтовану технологію та тренінг розвитку професійної ідентичності фахівців (консультантів) ІРЦ; можливим є використання діагностичного комплексу дослідження професійної ідентичності та особистісно орієнтованої технології її розвитку не лише для фахівців ІРЦ, а й закладах СЗЗСО/НРЦ, як підґрунтя для створення освітніх програм, курсів підвищення кваліфікації цієї когорти фахівців; поліфункціональність, варіативність та мобільність особистісно-орієнтованої технології розвитку (тренінгу) професійної ідентичності забезпечує можливість використання її окремих модулів (блоків) як автономних мініпрограм з розвитку окремих компонентів професійної ідентичності різних фахівців; науково-методичний інструментарій, що отримано в ході дослідження, створює сучасне підґрунтя для підготовки та перепідготовки фахівців (консультантів) ІРЦ в рамках підготовки, практичних психологів учителів-логопедів, вчителів-дефектологів, вчителів-реабілітологів. Можливим є викладання освітніх компонентів підготовки здобувачів вищої освіти спеціальності А6 Спеціальна освіта та С4 Психологія, що підтверджено довідками про впровадження результатів дослідження.

Результати дослідження впроваджено у практичну діяльність Інклюзивно-ресурсного центру та закладів освіти, що підтверджено відповідними довідками.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків та рекомендацій, що сформульовані в дисертації. Вірогідність результатів дослідження забезпечується: методологічним та теоретичним обґрунтуванням вихідних його положень; застосуванням системи методів,

адекватних меті, предметові та завданням дослідження.

Достовірність результатів роботи підтверджується широким оприлюдненням й апробацією основних положень та результатів дослідження на науково-практичних заходах міжнародного та всеукраїнського рівнів, шляхом обговорення результатів дисертаційного дослідження на засіданнях відділу психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими потребами Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України.

Публікації. Зміст дисертаційної роботи викладено у 13 публікаціях (10 одноосібних і 3 у співавторстві), із них: 1 стаття – у періодичному науковому виданні держави, яка входить до Європейського Союзу, 4 статті опубліковано у наукових фахових виданнях (категорія Б), затверджених МОН України; 8 тез апробаційного характеру.

Відсутність порушення академічної доброчесності. Слід зазначити, що під час роботи з дисертацією порушень вимог не виявлено, текст роботи оригінальний. Аналіз публікацій дисертантки засвідчив їх відповідність вимогам щодо оприлюднення результатів дослідження.

Зауваження та рекомендації щодо оформлення та змісту дисертації.

Акцентуючи увагу на достатньо високому науковому рівні дисертаційної роботи Кондратюк Жанни Володимирівни як в теоретичному, так і практичному аспектах, слід виділити окремі зауваження та висловити деякі побажання:

1. У першому розділі роботи «Теоретичні основи розвитку професійної ідентичності фахівців (консультантів) інклюзивно-ресурсних центрів», п.1.1. за результатами аналізу закордонних і вітчизняних досліджень з проблеми професійної ідентичності логічно визначено сутність поняття професійної ідентичності у психолого-педагогічних розвідках. Водночас було б доцільно графічно представити професійну ідентичність як результат теоретичного аналізу.

2. Зважаючи на участь в емпіричній частині дослідження фахівців (консультантів) інклюзивно-ресурсних центрів із м. Києва, м. Миколаєва, Чернігівської, Полтавської, Житомирської областей варто було б здійснити

порівняння їх професійної ідентичності в регіональному контексті це б суттєво збагатило проведене дослідження.

3. Більшого обґрунтування потребують психологічні методи збагачення професійної ідентичності фахівців (консультантів) ІРЦ, а саме яким чином забезпечувались психолого-педагогічні умови розвитку професійної ідентичності фахівців (консультантів) менше 5 років стажу та більше 5 років стажу.

Проте висловлені зауваження та пропозиції не впливають на загальну високу оцінку дисертацій, яка є зразком ретельного, змістового і добре проведеного дослідження. Слід наголосити на самостійності дослідження, авторському формулюванні теоретичних засад роботи, оригінальності та винахідливості у розроблені поставлених завдань.

Дисертаційна робота Кондратюк Жанни Володимирівни «Психологічні особливості розвитку професійної ідентичності фахівців (консультантів) інклюзивно-ресурсних центрів», є самостійною, завершеною науково-дослідною роботою, яка за актуальністю, науковою новизною, практичним значенням, обсягом проведених досліджень відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України №44 від 12 січня 2022 року, а її авторка, Кондратюк Жанни Володимирівни, заслуговує присудження ступеня доктора філософії у галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 053 Психологія.

Рецензент:

кандидат психологічних наук,
старший дослідник,
завідувач відділу психолого-педагогічного
супроводу дітей з особливими потребами
Інституту спеціальної педагогіки і психології
імені Миколи Ярмаченка НАПН України

Бабяк О.О.

Ольга БАБЯК